

UCZENI

Z ODLEGŁEJ
I NIEODLEGŁEJ PRZESZŁOŚCI

REKONSTRUKCJE, INTERPRETACJE,
REFLEKSJE

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3872

UCZENI

Z ODLEGŁEJ I NIEODLEGŁEJ PRZESZŁOŚCI

REKONSTRUKCJE, INTERPRETACJE,
REFLEKSJE

Redakcja naukowa
Alicja Żywczok, Małgorzata Kitlińska-Król

Redaktor serii: Pedagogika
Ewa Wysocka

Recenzent
Jarosław Gara

Spis treści

ZAMIAST WSTĘPU

Uczeni w stałej służbie sumieniu i ludzkości (<i>Alicja Żywczoł</i>)	9
---	---

ROZDZIAŁ PIERWSZY

Spółeczno-kulturowe uwikłania rzymskich naukowców. Orbiliusz i Apulejusz (<i>Bożena Stawoska-Jundziłł</i>)	17
Wprowadzenie	17
Zmienna kariera Luciusa Orbiliusa Pupillusa	20
Apuleius Platonius Madaurensis, uczoney rzymski z II wieku naszej ery	27
Podsumowanie	33

ROZDZIAŁ DRUGI

Uczeni w średniowiecznych klasztorach. Wykształceni zakonnicy — w relacjach kronikarskich (<i>Katarzyna Chmielewska</i>)	35
Wprowadzenie	35
Średniowieczne klasztory — ośrodki rozwoju kultury	37
Podsumowanie	44

ROZDZIAŁ TRZECI

Jan Niecisław Baudouin de Courtenay — uczoney, prekursor, działacz społeczny (<i>Izabela Kuśnierek</i>)	47
Wprowadzenie	47
Poglądy społeczno-polityczne językoznawcy	48
Wkład Jana Niecisława Baudouina de Courtenay w rozwój badań diachronicznych	49
Twórca pojęcia fonemu	51
Prekursor strukturalizmu	52
Podsumowanie	53

ROZDZIAŁ CZWARTY

Dokonania czeskiego filozofa i pedagoga Františka Drtiny

<i>(Sebastian Taboń)</i>	55
Wprowadzenie	55
Dokonania Františka Drtiny	55
Podsumowanie	65

ROZDZIAŁ PIĄTY

Myśl i działalność pedagogiczna Profesora Tadeusza Zielińskiego

<i>(Grażyna Golik-Szarawska)</i>	69
Wprowadzenie	69
Życie, poglądy i działalność naukowa	70
Podsumowanie	85

ROZDZIAŁ SZÓSTY

Górnośląski noblista — Kurt Alder. Znakomity poprzednik wyzwaniem dla współczesnych naukowców

<i>(Karina Stępkowska)</i>	87
Wprowadzenie	87
Rodzina — podwalina rozwoju naukowego	88
Studia i praca naukowa na obczyźnie — punkt zwrotny w życiu Kurta Aldera	91
Nagroda Nobla — zwieńczenie pracy naukowej	96
Podsumowanie	98

ROZDZIAŁ SIÓDMY

Śladem Jeana Piageta — w poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie: jak narasta ludzka wiedza o świecie?

<i>(Marianna Dąbrowska-Wnuk)</i>	99
Wprowadzenie	99
Dorobek naukowy	101
Cel i metoda badań	104
Podstawowe tezy	109
Implikacje praktyczne	112
Pokłosie twórczości naukowej	115
Podsumowanie	118

ROZDZIAŁ ÓSMY

Wybrane problemy rozwoju nauki i uczonych. Interpretacja dziedzictwa epistemologicznego Tadeusza Kotarbińskiego

<i>(Alicja Żywczok)</i>	121
Wprowadzenie	121
Znaczenie nauki jako dziedziny rozumnego działania	123
Specjalizacja — nowoczesna forma organizacji wiedzy	127
Utylitaryzm w wyborze problematyki badawczej — błąd zagrażający regresem w danej dziedzinie nauki	129

Kim są uczeni?	132
Jacy są uczeni, czyli o dyspozycjach naukowców	135
Podsumowanie	139
ROZDZIAŁ DZIEWIĄTY	
Otton Lipkowski — twórca polskiej ortodydaktyki (<i>Marta Niemiec, Natalia Stankowska</i>)	141
Wprowadzenie	141
Otton Lipkowski — naukowiec, nauczyciel i wychowawca	142
Ortodydaktyka w koncepcji Ottona Lipkowskiego	145
Aktualne wyzwania dla pedagogów specjalnych w perspektywie poglądów Ottona Lipkowskiego	148
Podsumowanie	152
ROZDZIAŁ DZIESIĄTY	
Wybrane sylwetki powojennych nauczycieli intelektualistów związanych z Górnym Śląskiem (<i>Bogumiła Bobik</i>)	153
Wprowadzenie	153
Przemiany w kadrze nauczycielskiej	154
Kierunki zmian oświatowych w latach powojennych	158
Wybrane sylwetki śląskich nauczycieli intelektualistów	161
Walerian Bętkowski	161
Michał Jaworski	162
Leopold Kobierski.	163
Stefania Mazurek	164
Jan Smoleń	165
Urszula Szumska	166
Władysława Ślęzak	167
Czesław Thulle.	168
Antoni Witkowski.	169
Podsumowanie	170
ZAKOŃCZENIE	
Losy uczonych — inspiracja do badań naukoznawczych (<i>Alicja Żywczyk</i>)	171
Bibliografia	177
Noty o Autorach	195
Summary	197

Noty o Autorach

Bożena Stawoska-Jundziłł — dr hab., Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Wydział Pedagogiczny, Instytut Nauk o Wychowaniu, e-mail: bozena.staw-jun@wp.pl

Katarzyna Chmielewska — dr hab., Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydział Filologiczno-Historyczny, e-mail: katarzynachmielewska@poczta.onet.pl

Izabela Kuśnierek — mgr, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Instytut Filologii Polskiej, Zakład Języka Polskiego, e-mail: i.kusnierek@interia.pl

Sebastian Taboń — dr, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Brzegu, e-mail: seba.tabol@gmail.com

Grażyna Golik-Szarawarska — dr hab., Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny, Instytut Nauk o Kulturze i Studiów Interdyscyplinarnych, Zakład Teatru i Dramatu, e-mail: grazyna.golik-szarawarska@us.edu.pl

Karina Stępkowska — dr, nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej nr 36 w Katowicach, e-mail: k_stepkowska@o2.pl

Marianna Dąbrowska-Wnuk — dr, Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu, e-mail: mariwnuk@o2.pl

Alicja Żywcok — dr hab., Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Instytut Pedagogiki, Zakład Teorii Wychowania, e-mail: alicjazyw@wp.pl

Marta Niemiec — dr, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Instytut Pedagogiki, Zakład Pedagogiki Specjalnej, e-mail: marta.niemiec@us.edu.pl

Natalia Stankowska — dr, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Instytut Pedagogiki, Zakład Dydaktyki Ogólnej i Pedeutologii, e-mail: natalia.stankowska@us.edu.pl

Bogumiła Bobik — dr, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Instytut Pedagogiki, Zakład Edukacji Muzycznej i Arteterapii, e-mail: bogumilabobik@gmail.com

RESEARCHERS FROM DISTANT AND RECENT PAST

RECONSTRUCTIONS, INTERPRETATIONS, REFLECTIONS

Summary

Human life may be subjected to explanation, interpretation, reconstruction and even to constructing, from a certain point of view. In recent years a biography, both as a subject (the account of one's life) and as a methodological orientation or a method of academic research, has been experiencing a renaissance. This, in turn, led the author to study biographies of researchers, in particular, to transpose their achievements to modern cultural resources of, especially, pedagogical sub-disciplines. According to the author it is not enough and to merely explore the institution of the university (or any other attended by high-school) or the social processes and mechanisms affecting such institutions. Among distinct advantages of a biography is also the fact that it provides personalized scientific facts which can only be known through empathy and reflexive astuteness, thus clearing the way to much-desired humanisation of learning. As a general rule, a biography portrays a person's life story, in close association with his or her personality. This may prove useful in the interpretation of the life stories of researchers presented in this study. It may also be helpful when one undertakes to transpose the experiences of researchers to the system of views, beliefs and values of the recipients of their academic output.

The thoughts contained in this book/work studied lead to numerous conclusions related (but not restricted) to the academic activity of the examined researchers.¹ Biographies of researchers, irrespective of the epoch in which they lived, reflect specific features, tendencies and even regularities of their functioning, such as:

1. A **complicated life story** (a life marked by traumatic events, social rejection, ostracism and, as a result, emotional suffering). Most of the examined biographies contain difficult or even crisis situations that a particular researcher had to overcome in order to continue his or her research activity. A researcher's existence may then often be a lifetime of ceaseless toil, in which various obstacles must be overcome on regular basis in order

to carry out his or her research goals. The courage and determination of Jean Piaget's may serve as a good example here (the chapter: "In the footsteps of Jean Piaget — in search of the answer to the question: How is human knowledge about the world expanding?" is presented by Marianna Dąbrowska-Wnuk).

2. **Switching/Changes places of residence or employment** by a researcher caused by work environment filled with resentment (e.g. when one's colleagues cannot match one's cognitive skills, talent or character traits, such as perseverance or conscientiousness). This was especially true of, among others, medieval monastic scholars such as Jacobus de Clusa (the chapter: "Scholars in medieval monasteries. Educated monks — in the chronicles' accounts" presented by Katarzyna Chmielewska).
3. **An impressive work ethics** (resulting from such character features as diligence, systematicity, conscientiousness, perseverance) that produces measurable scientific results, rarely appreciated in the researcher's lifetime, for example in the form of the Nobel Prize (Kurt Alder) (the chapter: *Upper-Silesian Nobel Prize winner — Kurt Alder*. Excellent Pre-Maker a challenge for modern Scientist by Karina Stepkowska). Volitional maturity enables researchers to satisfactorily pursue specific research goals. In many or most cases, however, their efforts are only recognized by the posterity. It often took a number of generations until finally the people were ready cognitively, emotionally or morally (as a result of more favourable social and political conditions, offering more freedom or tolerance in terms of spreading bold ideas compared to with the times when a given researcher lived) to assimilate the content of works or the results of studies of an above-average ancestor. A good examples here are the biographies of Apuleius and Orbilius (the chapter: "Social and cultural problems of Roman intellectuals. Orbilius and Apuleius" by Bożena Stawoska-Jundziłł).
4. **The unique character of research interests**, which lead to innovatory directions in research and the establishment of new disciplines or sub-disciplines in the general sphere of knowledge² (Jan Niecisław Baudouin de Courtenay — the chapter: "Jan Niecisław Baudouin de Courtenay — scholar, precursor, social activist" by Izabela Kuśnierek; Otton Lipkowski — the chapter: "Otton Lipkowski — the creator of Polish ortodidactics" by Marta Niemiec and Natalia Stankowska).
5. **The scope of one's research interests**. Renowned researchers were often attracted not only to numerous disciplines closely related to their basic area of study but also to many different spheres of knowledge. It was the very interdisciplinary character of their interests that fueled and reinforced their academic development (e.g. the biography of Jean Piaget).
6. **Timeless issues as research subjects** (e.g. using the attainments of the ancient culture). What leads to immortality of research works? What revives them and allows their ideas and ideals to inspire and comfort people in virtually any period of history? This is especially true for, among others, Tadeusz Zieliński (the chapter: "The pedagogical thought and

activity of Professor Tadeusz Zieliński” written by Grażyna Golik-Szarawska).

7. **Commitment to social work**, through which some researchers participate in the process of building and strengthening the national identity and some of them become reformers. This applies to several intellectuals connected with Upper Silesia: Walerian Bętkowski, Michał Jaworski, Leopold Kobierski, Stefania Mazurek, Jan Smoleń, Urszula Szumska, Władysława Ślęzak, Czesław Thulle, Antoni Witkowski (the chapter: “Selected profiles of post-war teachers associated with Upper Silesia” by Bogumiła Bobik) and the Czech researcher František Drtina (the chapter: “Creating the Czech philosopher and the pedagogue František Drtina” by Sebastian Taboł).
8. **Involvement in politics** (often unintentional), which significantly increases the distance between the creator and his or her audience, exposes researchers to social backlash, and sometimes becomes the reason for undermining their academic achievements, for some period of time or permanently. The cultural heritage of a given individual in the sphere of learning often falls into oblivion since the psychological burden associated with breaking the stereotypes proves to be too risky for his or her potential continuators. This situation applies among others to Tadeusz Zieliński and Tadeusz Kotarbiński (the chapter: “Selected issues related to the development of science and researchers. Interpretation of the epistemological output of Tadeusz Kotarbiński” by Alicja Żywczok).

It is worth mentioning at this point that apart from the generally accepted meaning of biography in various academic disciplines, the analysis of the biographical content also fulfils numerous upbringing and therapeutic roles. We, therefore, wish this monography book to serve the readers in a variety of ways: as an academic inspiration and assistance in the process of striving for worthy non-academic goals.

Słowa kluczowe: autonomia uniwersytetu, biogram, Czechy, deontologia, dydaktyka specjalna, dyspozycja psychiczna, dziejopisarstwo klasztorne, epistemologia, etyka, felicytologia, filozofia wychowania, František Drtina, Górny Śląsk, historiografia średniowieczna, intelektualista, inteligencja, Jan Baudouin de Courtenay, językoznawca, językoznawstwo, kadra nauczycielska, kariera, klasztor, Kurt Alder, myśl pedagogiczna, Nagroda Nobla, nauka, naukowiec, ortodydaktyka, Otton Lipkowski, *paideia*, pedagogika specjalna, pedagogika, *politeia*, poznanie, prakseologia, przemiany oświatowe, reforma edukacji, resocjalizacja, rozwój, Rzym, społeczeństwo, Śląsk, uczyony

Key words: autonomy of university, biogram, career, cognition, the Czech Republic, deontology, development, education reform, education, educational changes, epistemology, ethics, felicitology, Frantisek Drtina, intelligence, Jan Baudouin de Courtenay, Kurt Alder, linguist, linguistics, medieval historiography, monasteries, monastic historiography, Nobel Prize, ortodidactics, Otton Lipkowski, *paideia*, pedagogical theory, philosophy, *politeia*, praxeology, psychic disposition, researcher, resocialization, Rome, scholar, science, scientist, Silesia, society, special needs didactics, special needs pedagogy, teaching staff, Upper Silesia

Redaktor Małgorzata Poglódek
Projektant okładki Magdalena Pache
Redaktor techniczny Barbara Arenhövel
Korektor Marzena Marczyk
Łamanie Marek Zagniński

Copyright © 2019 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3763-0
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3764-7
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 12,5. Ark. wyd. 14,0.
Papier Sora Matt Arte 1.1 100 g
Cena 44,90 zł (w tym VAT)

Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin